

Kool kriisis

JESPER JUUL

Kool kriisis

**Mida teha, et lastel, lapsevanematel
ja õpetajatel paremini läheks**

Koostöös Knut Krügeriga
Mathias Voelcherti eessõna

KUNST

Originaali tiitel:Schulinfarkt. Was wir tun können, damit es Kindern, Eltern
und Lehrern besser geht, Jesper Juul
Copyright 2013 Kösel-Verlag
Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany

Tõlkija Triin Pappel
Toimetaja Angela Aasamets
Kujundaja Jan Garshnek

Trükikoda Greif

ISBN 978-9949-486-67-0

Kõik õigused kaitstud

Kirjastus Kunst
Mustamäe tee 5, Tallinn 10616
Eesti Vabariik/Estonia
www.kirjastuskunst.ee
tellimused@kirjastuskunst.ee

„Õpetajad, õpilased ja lapsevanemad peaksid tulema kõik koos tänavale ja protesteerima praeguse koolisüsteemi vastu. Ja kui asi on niikaugel, löön ka mina kaasa.”

Jesper Juul

SISUKORD

EESSÕNA	9
KOOL SURVE ALL	15
Lapsed tahavad õppida	17
Koolikohustuse asemele õigus haridusele	18
Ühiste väärtushinnangute kadumine	20
Käsitäitjate asemele isemõtlejad	21
Kooli kasvatuskohustus	22
Mille eest vastutavad lapsevanemad?	23
Millest räägivad koolipsühholoogid?	25
Mida vajavad lapsed?	26
ÕPPIMISE KOLMNURK	31
Naised on lastele teenäitajad	32
Milliseid õpilasi tahab kool?	34
Koolid kaitsevallidel	35
Õigustamise asemele suhtluspädevus	36
Milles avaldub õpetaja suhtlemispädevus?	37
Defineerimise võim	40
Dialoogipidamise oskus	41
Kas meedia kujutab endast ohtu?	43
Kodused ülesanded – konflikti allikas	45
Avameelsus ja tunnustamine	46
KUIDAS SAAKS KOOL ASJU RAHULIKUMALT VÕTTA?	49
VESTLUSED LAPSEVANEMATEGA	61

TRAAGILINE ÜLDISTAMINE SUHTLEMISEL NN PROBLEEMSETE NOORTEGA	75
Liigne vastutus	77
Kas on olemas noori, kelleni me ei jõua – või on meie käed liiga lühikesed?	80
Noored ja vanad suluseisus	82
Kogu võim spetsialistidele?	83
Vajadus olla haavatav	84
Iga hinna eest kuulekas?	85
Pedagoogiline eesmärk	87
Enesetunnetus ja eneseusaldus	89
Koostöö ja suhete õnnestumine?	94
MILLINE ON ÜKS HEA PEDAGOOG?	101
Millised on meie kasvatuslikud eesmärgid?	101
Kuulekus või vaimne tervis?	103
Isikliku autoriteedi arendamine	106
Subjekti–subjekti suhe	107
Pedagoogiline käsitöö ja suhtlemispädevus	110
Terviklikkus ja suhtlemispädevus	112
TEEL TULEVIKU KOOLI POOLE	115
SÜDAMETARKUS	133

EESSÕNA

Iga kooli näo loovad inimesed. Maailmas ei ole ilmselt mitte tühtegi teist nii erilist kutsumust, kui on olla õpetajateks lastele, kes neid täieliku pühendumusega usaldavad. See raamat annab lapsevanematele ja õpetajatele nõu, kuidas langetada rasketel aegadel õigeid otsuseid ja saada paremini hakkama tänase kooliargipäevaga või kooliga üldiselt. Lisaks annab raamat ülevaate sellest, kuidas tuleks kooli muuta, et kool saaks edaspidi hakkama väljakutsetega, mida ühiskond meie ette on pannud. Nimetatud muudatused ei eelda sugugi tingimata aastatepikkusi ümberstruktureerimisi, õppekava-uudusi või koolireforme, nagu paljud ekslikult arvavad. Muudatused puudutavad peamiselt inimeste, eriti õpetajate ja õpilaste omavahelist läbikäimist koolis.

Raamatust saate lugeda Jesper Juuli kooliteemalisi analüüse, ettepanekuid ja provokatsioone, samuti pereterapeutide ja murelike lapsevanemate jutuajamisi, lisaks vestlusi ühe koolipsühholoogi ning ühe demokraatliku kooli asutajaga. Seejuures lähtutakse eelkõige õpilaste vaatepunktist, kuid mitte õpetajate vastu. Oma avaldustes, et kehtivat koolisüsteemi ei tohiks enam aktsepteerida, kirjeldab Juul komponente, mida uus koolikorraldus vajab – kool ei peaks enam olema koht, kust lastelt võetakse ära nende kaasasündinud õppimisrõõm. Meie koolisüsteemi iseloomustab üha suurenev surve ja tulemustele orienteeritus, nii et ainematerjali tõeline mõistmine, pädevuste vahendamine ja inimlikud suhted jäävad üha enam tagaplaanile. Selle tagajärjel on õpetajad frustreerunud ja resigneerunud, kandes seda mõju ka teistele edasi, ning lapsevanemad ja lapsed on meelega heitel, sest hinnetest ning kodutöödest on saanud kõige suurem tüli- ja stressiallikas.

Juul esitab nii vanematele kui ka õpetajatele ebamugava küsimuse: miks küll kõik olemasoleva süsteemi üle kaebavad, seda

KOOL KRIISIS

aga siiski kohusetundlikult edasi toetavad, „nagu oleks tegemist loodusnähtusega, mille vastu ei saa.” Juul julgustab lapsevanemaid mitte lükkama vastutust vajaliku paradigmuuutuse eest enam kellegi teise kanda ning mitte ootama, et muudatuste eest hoolitseks poliitik.

Jesper Juul, kes on ise õppinud religiooni- ja ajalooõpetajaks ning tegeleb õpetajakoolitusega, on öelnud ühes, veidi enne selle raamatu lettidele jõudmist avaldatud vestluses: „Tahan teha inimestele selgeks, et meie koolid peaksid unustama illusiooni sellest, nagu vastutaksid nemad vaid laste teadmiste eest ja kõik muu sõltub vanematest. Kool ja õpetajad on nii oluline, mõjuvõimas ja otsene osa meie laste elust, nende isiklikust ja sotsiaalsest arengust, et on ammu aeg selle eest vastutama hakata. See saab juhtuda vaid väga tihedas koostöös lapsevanemate ja õpilastega ning peab edu saavutamiseks rajanema vastastikusel, isiklikul usaldusel. Lapsed peavad olema kaasatud ja nende häält tuleb kuulda võtta. Nii lapsed kui ka lapsevanemad vajavad õpetajapoolset avatud ja tõsiselt võetavat kutset, sest laste heaolu sõltub nendega seotud täiskasvanute omavahelistest headest suhetest. Mitte kenast ja viisakast suhtest, vaid sellisest, mis elab üle kriisid ja konfliktid, ja õpetajad peavad siinjuures võtma endale juhtiva rolli.”

Need, kes ootavad sellest raamatust konkreetset meetodit kooli kiireks muutmiseks, peavad siiski pettuma. Nii nagu Jesper Juulile tavaks, ei ole ka siinne raamat stiilis „viis lihtsat sammu hea koolini jõudmiseks”. Kes midagi sellist ootab, võib lugemise kohe nüüd katki jätta. Seevastu annab raamat väärtuslikku nõu, kuidas lapsevanemad, õpetajad, koolide juhtkonnad ja samuti ministerriumide otsustajad saaksid tasandada teed kaasaegse kooli loomiseks, mis lähtub sellest, mida näitasid uuringud juba kuuekümnendate aastate alguses: sisutasandi määrab ära suhtlustasand.

Professor Paul Watzlawick ütles juba viiskümmend aastat tagasi, et inimestevaheliste probleemide lahendamine toimub kaheksakümne protsendi ulatuses suhtlustasandil. Koolides oleme aga suhtlustasandi välja lülitanud. Loomulikult on õpetaja erialane

EESSÕNA

kompetents ning metoodilised võimed (õpilaste koolihuvi äratamiseks) olulised, kuid eduka tunni kindlustamiseks ainultüksi sellest ei piisa. Watzlawicki järgi moodustab eelnimetatu vaid kakskümmend protsenti edukast tunnist. Kaheksakümmend protsenti tunni tõhususest – õpilaste edasijõudmine aines – tingib aga peamiselt õpetaja ja õpilaste suhtlusqualiteet. Eduka tunni eelduseks on seega hea ja usaldusväärne suhe õpetaja ning õpilaste vahel.

Me teeme kooli enda jaoks raskemaks, kui see olema peaks. Vaatame, mis juhtub peale kooli: „Kõik teadmistekontrollid selle kohta, mida noored inimesed viis aastat pärast kooli lõppu mäletavad, viitavad sellele, et koolisüsteemil on nullilähedane mõju,” konstateerib aju-uuriija professor Gerhard Roth, Saksa rahva õppefondi endine president. Saksa kaubandus-tööstuskoja andmete kohaselt on ligi poolte ettevõtjate jaoks head sotsiaalsed omadused ja isikuomadused tähtsamad kui koolis saavutatud tulemused. „71% ettevõtjatest ja personalitöötajatest peab kõrgkoolilõpetajate puhul kõige olulisemaks meeskonnatöö oskusi. 63% ettevõtjatest nimetab ühe olulisima komponendina iseseisva töö oskust, sellele järgneb tegutsemisvalmidus (60%) ja suhtlusoskus (59%)”.*

Ainmaterjali sisuline edastamine on ilmselgelt üle hinnatud. Seega on kõige vajalikumaks sammuks õpetajate suhtlusoskuse arendamine, nende enesekindluse suurendamine ja nende isikliku ning ametialase juhtimisoskuse arendamine. Juul räägib nendest aspektidest põhjalikult ja annab ühtlasi ka väga konkreetseid nõuandeid, eriti selle kohta, mis puudutab vastutuse ülevõtmist klasisruumis toimuva suhtluse kvaliteedi eest.

Surve, kahtlustamine ja kontroll, just need kuuluvad paljude – uuringute kohaselt 60 või enamagi protsendi – õpetajate ja õpilaste argipäeva. Iga psühholoog teab, et tegemist on haigusi tekitava keskkonnaga. Aju-uuriija professor Gerald Hüther on selle kohta kirjutanud: „Igasugune surve viib alati tagasilanguseni ja tuttavate mustrite kordumiseni. Aeg-ajalt isegi reaktsioonideni,

* http://www.career.uni-hannover.de/imperia/md/content/careerservice/dokumente/dihk_erwartungenderwirtschaftan-hochschulabsolventen.pdf

KOOL KRIISIS

mis on juba varasest lapsepõlvest sisse juurdunud, ja eriti kee-
rulistest olukordades võib isegi ette tulla tagasilangusi koos täiesti
anarhistlike hädareaktsioonide ilmnemisega.”

Raviva toimega on see, kui näeme oma tegevusel mõtet, tajume
eneseteostust ja oma tegevusruumi, kui tunneme, et oleme milles-
segi kaasatud, ning tajume tegevuse läbipaistvust. Meie õppekavad
on suutnud saavutada vastupidist: nõutakse nn buliimilist õppi-
mist (kiiresti millegi sisse ahmimine, et siis kohe kõik jälle välja
sülitada ning unustada) ning eksamineerimist siis, kui see on ette
nähtud ja mitte siis, kui lapsed materjalist aru on saanud. (Argu-
mendid sellise süsteemi poolt kõlavad: „Ei saa ju ometi iga lapse
järele oodata. Meil on vaja ülemineku selektsiooniks tulemusi; kui
kõik saavad kõigest aru ja kõigil on head hinded, kas siis peavad
kõik minema ülikooli? Osa õpilasi peavadki halvemad olema kui
teised.”) Selles osas on meil veel palju ära teha.

Õpetajad, kes tõepoolest nende ees olevate noorte inimes-
teni jõuda soovivad, peaksid enne, kui lapsed nende käest tõesti
midagi sisulist õppida saavad, püüdlema kõigepealt jätkusuutliku
suhte loomise poole. Seda teavad kõik laste lemmikõpetajad, sest
just seesama teebki neist laste lemmikõpetajad. Õpetajakoolituses
teadmisi suhete olulisusest – et neid oleks võimalik õppida – prak-
tiliselt ei puudutata ja need on täiesti alahinnatud. Me valmistame
oma õpetajaid koolide tegelikkuse jaoks väga halvasti ette. Ning
meie koolid valmistavad meie lapsi halvasti ette eluks. Kool on
loomunud mingi kunstliku maailma, millel on üha vähem pistmist
tegeliku tööeluga. Näitena võib tuua gümnaasiumilõpetajate hul-
gad, kes kohe pärast kooli lõpetamist ülikooli astuvad ja pärast
ülikoolidiplomi saamist praktilist tööelu väldivad, kuna tunnevad
või juba teavad, et töö nõutakse neilt oskusi, mida neil ei ole. Ja
nii läheb nendega nagu suurema osa õpetajatega.

Liiga paljud noored on juba ammu kaotanud usalduse täiskas-
vanute vastu ning kool on selles mänginud kuulsusetut põhirolli.
Selle usalduse taastamine on meie kõigi asi. Ühiskond, mis käitub,
nagu ei vajaks ta suurt osa oma noortest inimestest, halvab ise-

EESSÕNA

end ja toidab omaenda hävitajaid. Ühiskond, mis oma lapsi kooli sunnib ja õppekavadega täita tahab, küsimata kordagi, milleks see vajalik on, toodab ignorantsust kooli ja õppimise vastu.

Samas on suur puudus headest juhtimisoskustest. Leidub inimesi, kes on juhtival positsioonil, ja on inimesi, kes juhivad. Juhtival positsioonil olevad inimesed on oma võimu ja autoriteedi kehtestanud. Kuid inimesed, kes tegelikult ka juhivad, on meile inspiratsiooniks! Sellistele õpetajatele ei järgne me mitte sellepärast, et me peame, vaid sellepärast, et me seda tahame. Lapsed teavad: niisugused inimesed ei kohtle mind nii, et ma tunnen end halvasti, nendelt saan ma midagi, mille najal kasvada. Nendelt tahan ma õppida.

Õpetajad on õppinud lastele ütleva: «Sinu probleem on selles, et...», ja nad on arendanud välja rikkaliku sõnavara, kuidas teistele inimestele teatada, mis nendega kõik halvasti on. Samal ajal on igasugune kuulajale kriitilisena kõlav jutt traagiline väljendus sellest, et rääkija enda vajadused ei ole lõpuni rahuldatud. Me peaksime üksteise häbistamise kohe lõpetama.

Puudustele keskendumine ja suhtlemisoskuste arendamine on omavahel vastuolus. Õppimiseks on vaja tugevaid ja usalduslikke suhteid, julgustamist ning tunnustamist. Siis on õppimine rõõm. Seda rõõmu on vaja rasketest aegadest ülesaamiseks, mil lapsed peavad õppima tegema ka neid asju, mida nad teha ei taha.

Kool saab muutuma hakata vaid seestpoolt – seestpoolt, aga mitte üksinda. Praegune süsteem on liiga jäik, mugav ja kaitsev. Muutus peab alguse saama õpetajatest, lapsevanematest ja õpilastest. Seni loodavad kasusaajad ikka veel osapoolte killustatusele. Kuid häda liidab meid ühte, sellele viitavad paljud algatused, nagu näiteks *familylab*, mis tegeleb pedagoogide jätkuharidusega.

Siinne raamat julgustab vanemaid mitte enam ootamata poliitikute ja nende plaanitavate muudatuste järele. Raamat julgustab lapsevanemaid ja õpetajaid tegema koostööd ning võtma selles süsteemis vestluspartnerite ja kaasmängijatena tõsiselt ka õpilasi. Samuti annab raamat väga konkreetseid näpunäiteid, kuidas nende

KOOL KRIISIS

muudatustega algust teha. Ka juba tegutsevad ning kvalifitseeritud õpetajad, kes soovivad tugevdada oma sidemeid maailma kõige ilusama ametiga, leiavad järgnevatelt lehekülgedelt inspiratsiooni kooli ja koosõppimise uuesti defineerimiseks ning oma tegevuses aktiivsem olemiseks.

Mathias Voelchert
familylab.de asutaja – Saksamaa perekoda

KOOL SURVE ALL

Koolid, eriti Saksamaa, Austria ja Šveitsi koolid, on praegu sügavas kriisis, arvates, et selle kriisi põhjused on lastes ja lapsevanemates. Kui ma viisteist aastat tagasi Saksamaal oma tööd alustasin, ei osanud ma üha sagedamini ette tuleva sõnaga „haridussurve” väga midagi peale hakata. Kuid mida rohkem vanemaid, lapsi ja noori ma kohtasin, seda tugevamalt hakkasin ma ise nimetatud survet tundma. Tegemist on ilminguga, mida ma Taanis ja teistes Skandinaaviamaades sellisel moel kunagi kogenud pole.

Praegu tuleb aga tõdeda, et kogu saksakeelsel alal valitseb tohtu haridussurve. Igaühele on ilmselt selge, et niisugune olukord ei saa lõpmatuseni kesta, sest surve tekitab vastusurve, mis viib – mitte ainult füüsilikas – vastupanuni ja nii kasvab surve pikamööda üüratuks.

Siin valitsev haridussurve on ilming, mida ma Taanis ja teistes Skandinaaviamaades sellisel moel kunagi kogenud pole.

Nimetatud haridussurve ei ole mitte ainult nurjumisele määratud, vaid see on ka äärmiselt ebatervislik, kuna koormab inimestevahelisi suhteid, eriti vanemate ja laste vahelisi suhteid, ning avaldab mõju laste enesetunnetusele.

Iga kord, kui me ütleme oma lastele, et nad peavad kooli nõudmistega tingimata toime tulema, sest muidu ei ole neil mingit tulevikku, hävitab see nende sisemist häält ja takistab nende enesetunnetuse arengut.

Enesetunnetus (vahel nimetatakse seda ka enesehinnanguks) on erinevalt eneseusaldusest eluks vajalik omadus. Enesetunnetus

KOOL KRIISIS

peegeldab meie teadmisi ja kogemusi sellest, kes me oleme. Hästi väljakujunenud enesetunnetus annab meile tunde, et oleme enesega rahul ja tunneme end läbinisti hästi. Ebapiisav enesetunnetus tekitab aga pidevat ebakindlust, enesekriitikat ja süütunnet. Terve enesetunnetus ütleb meile, et meiega on kõik korras ja me oleme väärtuslikud juba ainuüksi seetõttu, et oleme olemas. Eneseusaldus aga seevastu areneb välja meie konkreetsete oskuste ja valmisolekute põhjal, selle põhjal, mida me oskame ja milleks me võimelised oleme. (Kuna enesetunnetuse ja eneseusalduse vahe on minu jaoks väga oluline, tulen ma selle teema juurde hiljem veel tagasi.)

Esimestel kooliaastatel ei leidu ühtegi last, kes ei tahaks oma vanematele rõõmu valmistada.

Pole seega sugugi mingi ime, et laste enesetunnetus koolisurvet tundes kannatada saab. Siinkohal on paslik märkida, et lapsed tahavad oma vanematele igati rõõmu valmistada. Esimestel kooliaastatel ei leidu ühtegi last, kes ei tahaks oma vanematele rõõmu valmistada. Kui see lapsel ei õnnestu, ei ole põhjus kindlasti selles, et ta oleks laisk või „vähe võimekas” või et ta ei armasta enam oma vanemaid.

Surve on pidev usaldamatuse avaldamine, samas on aga laste ja noorte enesetunnetuse arenguks kõige olulisem usaldus, usaldus ja veel kord usaldus. Mitte usaldus selle vastu, et laps peab tegema, mida vanemad temalt ootavad, vaid usaldus selle vastu, et lapsed oma isiklike kogemuste põhjal parimaid võimalikke otsuseid langetavad – sealhulgas ka valesid otsuseid.

Seetõttu soovitan ma üks-kaks korda aastas korraldada koolipidu, kus väljendaksime oma usaldust sellega, et meie lapsed annavad endast parima.

LAPSED TAHAVAD ÕPPIDA

Hiljuti kohtasin ma üht üheteistkümneaastast tüdrukut ja tema vanemaid, ja kui ma küsisin vanematelt, millest nad rääkida sooviksid, vastas tüdruk, et ilmselt tahetakse rääkida temast, aga et ta sooviks meelsasti ise rääkida. Ta ütles, et tal on mure, milles mina teda arvatavasti aidata ei suuda. Kui küsisin, mis mure see siis on, vastas ta: „Ma vihkan oma kooli, aga mulle meeldib õppida!”

Seejärel kirjeldas ta väga täpselt, miks ta oma kooli vihkab. Ilma detailidesse laskumata võin vaid öelda, et ka mina oleksin tema asemel tema kooli vihanud. Kuid ta läheb ikkagi iga päev kooli, nagu vabrikutöoline.

Minu jaoks on ikka ja jälle ehmatav, kuidas arukad lapsed, kelles on nii palju elurõõmu, intelligentsust ja häid eeldusi, peavad päevast päeva kannatama. Ning seda mitte üksikute kehvade õpetajate pärast, vaid üleüldise meeleolu ja õpiatmosfääri pärast, mida võib nimetada küll ainult ebainimlikuks.

On lapsi, kes ütlevad, et nad ei näe koolis käimisel mingit mõtet ja nad ei taha õppida. Ometigi pole ma oma elus kohanud ühtegi last, kes põhimõtteliselt õppida ei tahaks. Oma töö algusaastatel töötasin ma kümme aastat Kempler-Instituut'i (kasvatusalase väljaõppe ja nõustamise instituut) täiskasvanutega, kes omal ajal vaid mõned aastad koolis käisid või selle varakult pooleli jätsid. Ka siin oli pilt sama: kui küsisin nende täiskasvanute käest, kelle hulgas oli palju üksikemasid, nende soovide kohta, vastasid nad enamasti, et soovivad oma haridustee lõpuni viia. Nad kõik soovisid uuesti kooli minna, ehkki neil kõigil oli koolist kohutavad, kohati lausa traumaatilisi mälestusi.

Paar päeva enne kooli algust helistasid mitmed neist mulle ja taganesid oma soovist, kuna julgusest jäi puudu. Seetõttu alustasime nn kooli ettevalmistuskursusega, mis nende seljatagust kindlustas, ja nad olid lõpuks valmis oma hirmud ületama ning võisid uuesti kooli ja õppima minna. Samasuguses olukorras on

KOOL KRIISIS

ka lugematud lapsed: sunnitud pidevalt ületama oma hirmusid ja ebakindlust!

Mis mind kogu selle koolikannatuse juures kõige rohkem üllatab, on see, et lapsevanemad praegusele olukorrale ja kõikvõimsale survele vaikides alluvad. Muidugi nad kannatavad selle pärast ja kaebavad selle üle, kuid annavad selle siiski oma lastele edasi, nagu oleks see mingi loodusnähtus, millega tuleb lihtsalt leppida.

See on seda arusaamatum, et pingeline olukord meie koolides koormab eelkõige laste ja vanemate vahelisi suhteid ning tekitab asjatut stressi. Suhetega on nagu üksikute rakkudega meie kehas. Kui nad pikka aega stressi all kannatavad, saab nende tõhusus kannatada.

Pingeline olukord meie koolides koormab eelkõige laste ja vanemate vahelisi suhteid ning tekitab asjatut stressi.

KOOLIKOHUSTUSE ASEMELE ÕIGUS HARIDUSELE

Selleks et kooliga seotud üldist õhkkonda pingevabamaks muuta, peaksime kõigepealt mõistma, et üldine koolikohustus, nagu see praegu Saksamaal valitseb, on vanadest aegadest pärit liiane jäänuks, mis tuleks asendada õigusega haridusele. Näiteks ei ole tänapäeval enam vajalik maal elavaid inimesi sundida oma lapsi kooli saatma; õigus haridusele oleks aga oluline sümbol kõikide osapoolte võrdsuse kohta.

On kummaline, et meie ühiskond, mis on aja jooksul üha enam demokraatlikumaks muutunud, mõtleb üha rohkem sundusest, tagajärgedest ja keeldudest. See ei puuduta muidugi mitte ainult saksakeelseid riike. Kui ma hiljuti Sloveenias viibisin, et vestelda kogenud ja analüüsivate ajakirjanikega, kuulsin ma samuti uutest käsulaudadest Sloveenia haridusministeeriumist, mis tähendas veel rohkem reegleid, rohkem piire, rohkem tagajärgi.

Peaksime mõistma, et üldine koolikohustus on vanadest aegadest pärit liiane jäänuk, mis tuleks asendada õigusega haridusele.

On ühtlasi imestamapanev ning kurb, et mitte ainult poliitikud, vaid ka lapsevanemad ning spetsialistid kõrvad kooliküsimustes nii kergesti longu lasevad. Et nad meelsamini pöörduvad tagasi oma lapseas läbikäidud reeglite, sundide ja karistustega kooli juurde. Kuid kas oli meie tollane koolikorraldus õnnestunud? Üldse mitte! Kui juba tookord oleks olnud olemas Pisa test, oleks see kujutanud endast ilmselt täielikku katastroofi. Sest suurem osa poliitikuid tunneb ju huvi vaid nimetatud kooliuurimuse tulemuste vastu, olles koostanud selle nii suurepäraselt oma eesmärkidele vastavaks.

Aastal 2009 võttis Shanghai Pisa testist esmakordselt osa ja maandus kohe esimesel kohal. Pärast seda on lugematu arv hariduspoliitikuid seda Ida-Hiina sadamalinna külastanud, et „Shanghaiilt õppida”; nagu nad sageli ütlevad. Hiina võimude käest nad tõde muidugi teada ei saa – nimelt kasvab Shanghais pidevalt koolilaste enesetappude arv. Shanghai on kahtlemata väga dramaatiline näide selle kohta, kui vähe Pisa test mõnikord haridussüsteemi kvaliteedi kohta näitab.

Kui teil veel kahtlusi on, siis soovitan lugeda Amy Chua äärmiselt huvitavat raamatut „Battle hymn of the tiger mom”. Raamat räägib sellest, kuidas Amy Chua viis ellu täpselt seda, millesse ta kasvatusel puhul uskus. Kusjuures oma esimese tütreaga tegi ta kohutavaid asju, mida ma mitte iialgi kellelegi ei soovita. Kuid ta surus oma väärtused ja suhtumised läbi: „Ma ei taha endale laisku ameerika lapsi, vaid usinaid hiina lapsi.” Kui ta siis oma teise tütreaga proovis teha samasuguseid asju nagu esimese tütreaga, näitas too emale keskmist sõrme ja Amy Chua tundis elus esimest korda, et äkki on see laps teistsugune. Äkki peab iga last erinevalt kohtlema? Võrdne kohtlemine ei toimi isegi peres, kus on vaid kaks last. Industriaalsed ja kollektiivsed lahendused ei sobi kooli jaoks.

KOOL KRIISIS

Enam ei ole võimalik vältida tõsiasja, et peame hakkama lähtuma üksikisikust.

ÜHISTE VÄÄRTUSHINNANGUTE KADUMINE

Põhjuseks, miks praegu puhub läbi Euroopa rangemaid piire, karistusi ja tagajärgi nõudev neokonservatiivsuse tuul, võib olla üleüldine ebakindlus kasvatusküsimustes, kuna tänapäeval ei eksisteeri enam ühtset arusaama õigest ja valest. Veel põlvkond tagasi elasime me üsna suletud ühiskonnas, üsna tugevate ühiste väärtushinnangutega. Koduses kasvatuses – mille puhul järgisid pea kõik samu piire – ja lasteaia- ning koolikasvatuses valitses üldiselt üksmeel. Täiskasvanutel oli suurem kindlustunne selles osas, milline kasvatus on n-õ õige. Ja isegi kui nad aeg-ajalt segadusse sattusid, said nad pere- ja sõpraderingis oma kasvatusmeetodite osas tuge. Suurem osa täiskasvanuid olid veendumusel, et lapsed peavad õppima, leppima ja alluma – vajadusel ka karistuse ja vägivalda sunnil.

Ma arvan, et kui soovime püüelda tervete inimsuhete poole, ei saa me kasvatuses endale enam ebamääraseid sunnivorme lubada.

Kui ma kaheteistkümneaastaselt palusin oma vanematelt luba minna koos oma sõpradega jazzklubisse, sain ma vastuseks vaid arusaamatust väljendava peavangutuse ja selge vastuse: „Ei tule üldse kõne allagi!” Kui ma julgesin pärida põhjuse järele, selgitati mulle õpetlikult: „Sinu vanuses sellist asja ei tehta ja kõik!” Seejärel võisin ma nende väidet oma samavanuste sõprade peal testida ja tegin kindlaks, et neil oli ilmselt õigus. Mitte ükski mu sõpradest ei olnud samuti luba saanud.

Ma arvan, et kui soovime püüelda tervete inimsuhete poole, ei saa me kasvatuses endale enam ebamääraseid sunnivorme lubada.

KOOL SURVE ALL

Just seesama ebamäärane „ei tehta” tekitab tohutu surve, kuna paneb meid uskuma absoluutsesse autoriteeti.

Hiljuti oli ühes Norra telesaates vestlus emade ja isadega. Üks noor, viiekuuse beebi ema rääkis, et talle maitsevad nisujahust saiakesed ja ta annab vahel ka lapsele veidi saia süüa, ehkki seda ei tohiks teha. Ema tundis end selle pärast süüdi, ehkki meie generatsioon on nisutoodete tarbimise ilmselgelt kenasti üle elanud. Aga kui toitumiskeskkond piisavalt kaua nõuavad, et me sööksime täisteratooteid, kuna need on arvatavasti tervislikumad, siis tekitatakse sellega meid haigeks muutev surve.

Rootsi Karolinska Instituudi kliinikumis tehti kindlaks, et viimaste aastatega on raskete psühholoogiliste häiretega nelja- kuni neljateistkümnendaastaste patsientide arv kasvanud 380 protsenti, mis tähendab, et need lapsed ei taha enam kaasa mängida, kuigi kodune surve püsib. Nendel lastel läheb väga halvasti.

Ühe Rootsis läbi viidud uuringu järgi lähevad ainuüksi nn kooliraskustega lapsed riigile maksma neli miljonit eurot aastas. Aga miks ei suhtle hariduspoliitikud tervishoiupoliitikutega? Kuna tervishoiupoliitikud viitavad kasvavatele tervishoiukulutustele ning ütlevad, et me ei peaks suitsetama ega sööma nisujahust saiakesi. Nad on kas nii naiivsed ja tõepoolest usuvad, et tervishoiukulude kasv on seotud nisujahusaiakestega, või nad valetavad.

KÄSUTÄITJATE ASEMELE ISEMÕTLEJAD

Kool sarnanes enne ja sarnaneb praegu industrialiseerimise aegse vabrikuga. Enne öeldi, et mõtlemise asemel tuleb teha tööd. Kuid kas meie ühiskond vajab tõesti neid lapsi, kes tegutsevad nagu kuulekad vabrikutöölised? Kes teevad kõik täpselt nii nagu ülemus käsib? Kes ahmivad sisse võimalikult palju materjali, et seda siis järgmise kontrolltöö ajal käsu peale välja sülitada ning pärast unustada?

KOOL KRIISIS

Tänapäeva majandus ei vaja ennekõike kuulekaid käsutäitjaid, vaid vastutustundlikke tugevaid isiksusi, kes on loovad ja suudavad iseseisvalt otsuseid vastu võtta.

Kui tööstuses tegutsevatele erialainimestelt küsida, siis vastavad nad, et selliste laste järele ei ole mingit nõudlust. Ei ole vaja kuulekaid käsutäitjaid, vaid vastutustundlikke tugevaid isiksusi, kes on loovad ja suudavad iseseisvalt otsuseid vastu võtta. Kes mõtlevad kaasa, on isemõtlejad ega lähtu vaid mugavusest. Selliseid inimesi on praegu vaja selleks, et meie ühiskond mitte ainult lihtsalt elus püsiks, vaid ka hästi elaks.

Selle asemel toimuvad aga lõputud arutelud rangete reeglite ja tagajärgede üle, mis teisisõnu on tegelikult karistus, kuigi ei kõla ehk nii karmilt.

KOOLI KASVATUSKOHUSTUS

On tõsiasi, ja praeguseks ka seadusega paigas, et koolid vastutavad oma õpilaste isikliku ja sotsiaalse arengu eest. See tähendab, et koolidel, lastesõimedel ja lasteaedadel on kasvatuskohustus.

Skandinaavias on ühe- kuni viieteistkümneaastased lapsed viimase kolmekümne aasta jooksul viibinud keskmiselt 26 000 tundi sunniasutustes. Võib-olla kõlab sõna „sunniasutus” veidi ülepin-gutatuna, kuid ma kasutan seda teadlikult, et näidata selgelt, kuidas lastel ei ole oma asupaiga osas mingit valikut. Nad peavad minema nendesse asutustesse ja nad ei saa seal valida lapsi, täiskasvanuid ega pedagoogilisi lähenemisi. Kuid see pole veel kõik. Järgmise neljateistkümne aasta jooksul ei jää neil muud üle kui kuuletuda. Vaid siis öeldakse neile, et nad saavad hästi hakkama.

Niisuguses ühiskonnas vastutavad pedagoogid ja kasvatajad laste eest sama palju kui nende vanemad, kuna lapsed veedavad rohkem aega õpetajate hoole all kui emade ja isade hoole all.

KOOL SURVE ALL

Varem esitasime meie, õpetajad, – sest ka mina olen õpetaja –, endale küsimuse, kas me peaksime lapsi ka kasvatama, lisaks sellele, et me selgitame neile õppematerjali. Kuid põhimõtteliselt on see mõttetu küsimus, sest igauks, kes lastega tegeleb, möödapääsmatult ka kasvatab neid. Igauks, kes veedab kas või viis minutit koos mõne lapsega, kasvatab teda selle konkreetse hetke ja oma eeskujuga, ning pole üldse oluline, kas sealjuures midagi ka räägitakse või mitte.

Igauks, kes veedab kas või viis minutit koos mõne lapsega, kasvatab teda selle konkreetse hetke ja oma eeskujuga.

MILLE EEST VASTUTAVAD LAPSEVANEMAD?

Kõikehõlmav hoolitsus ja empaatiline toetus on minu meelest kõige tähtsamad. Me oleme kindlaks teinud, et alla viie-kuueaastased lapsed ei vaja tegelikult kasvatamist, vaid sõbralikku, empaatilist toetust. Siia juurde tuleb lisada ka teatud liiki juhatus, mida me tänapäeval ka kasvatusena samaks peame, sest ei ole mingit kahtlust, et lapsed vajavad täiskasvanu juhatusi.

Perekondades ja teistes kooslustes, kus lastel niisugune juhatus puudub, arenevad lapsed halvasti. Kuid endiselt on lahendamata küsimus, kuidas peaks selline juhatus välja nägema. Umbes sada aastat tagasi domineerima hakanud kasvatus, kus vanemlik autoriteet tagati kriitika, parandamise, karistamise ja vägivallega, on aja jooksul moodsamaks ja humaansemaks muutunud.

Perekondades ja teistes kooslustes, kus lastel niisugune juhatus puudub, arenevad lapsed halvasti. Kuid endiselt on lahendamata küsimus, kuidas peaks selline juhatus välja nägema.

KOOL KRIISIS

Viimase viieteistkümnede aasta jooksul on lapsevanemad võidelnud selle eest, et vältida oma vanemate tehtud vigu. Nad on uurinud, eksperimenteerinud, arutlenud ja kogemusi vahetanud. Üldiselt on vanemad selles mõttes võrreldamatult loovamad kui kool. Kool teeb endale asja lihtsaks ja lükkab vastutuse lastele, õigemini nende vanematele, kes väidetavalt ei varusta kooli õigete lastega.

Ma tahan öelda, et lapsevanemad on loovuse ja vastutustunde küsimustes jätnud erialainimesed kaugemale selja taha. Psühholoogid ja õpetajad, kelle käsutuses on teadmised ja erinevate uurimuste tulemused, peaksid lapsevanematele selles osas teed sillutama, kuid tegelikkuses nad seda enamasti ei tee.

Võimaldamaks koolile samavõrdset võimalust koostööks, peavad vanemad olema esiteks pidevas suhtluses oma lastega ja teiseks omama ühe või mitme õpetajaga rääkimiseks teatud vestlusvilumust. Lapsevanemad peaksid aga teadma, et kooli esindajatega tõsistel teemadel jutuajamisi pidades on enamikul õpetajatest nende ees hirm. Seega oleks lapsevanematel kasulik oma vestluspartnerile kõigepealt märku anda, et nad ei ole tulnud tegema neile etteheiteid, vaid soovivad konstruktiivset dialoogi.

Põhimõtteliselt soovime me kõik õpetajatega heades suhetes olla, kuna me teame, et nii läheb ka meie lastel paremini. Kuid konstruktiivse ja viljaka dialoogi läbiviimiseks peavad vanemad enne täpselt teadma, kuidas nende lapsel läheb. Ja seda nad sageli ei tea. Vanemad vaid arvavad, et nad teavad, sest nad on esitanud oma lapsele ikka ja jälle selle ühe ja sama küsimuse: „Kuidas sul koolis läks?” See stereotüüpne küsimus ei anna aga märku tõelisest huvist ja pole siis ka ime, et lapsed vastavad vaid vastumeelselt ja ühesilbiliste lausetega. Vaid see, kes oma lapsega vähemalt pool tundi koos istub, saab ehk teada, kuidas lapsel tegelikult koolis läks ning võib õpetajaga viljakalt ning asjalikult vestelda.